

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

8-son (5-jild)

2025

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ 8 (5) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2025

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari

nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat siyosati va boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi Sudyalari oliy

kengashi huzuridagi Sudyalari oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasining mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo'limi psixologik xizmat boshlig'i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrda 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Baxranov Sherzod

O'ZBEKISTON SSRDA QISHLOQ XO'JALIGINI RIVOJLANTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLARNI YECHIMINI TOPISHDA BUTUNITTIFOQ PAXTACHILIK ILMIY-TADQIQOT INSTITUTI O'RNI	10-16
---	-------

Bazarbayeva Nilufar Anorbayevna

MILLIY HUNARMANDCHILIK: USTA-SHOGIRD MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSION JARAYONLARI	17-21
--	-------

Sattarova Marhabo Mamatovna

O'ZBEKISTONDA MILLATLARARO TOLERANTLIK VA UNING MADANIY-SIYOSIY JARAYONLARIGA TA'SIRI	22-30
--	-------

Raxmatov Mirjon

BUXORO VILOYATIDA BOJXONA TIZIMINING SHAKLLANISHI TARIXIDAN	31-38
---	-------

To'xtasinov Mira'zam

SOMONIYLAR DAVLATI: HARBIY ISLOHOTLAR VA BOSHQARUV STRATEGIYALARI	39-42
---	-------

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Kuliboyev Azamat Shonazarovich

DAVLAT SEKTORIDA HISOBNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	43-48
---	-------

Azgarov Abdumutalib

INTERNET-MARKETINGNING UMUMIY OVQATLANISH KORXONALARIDA QO'LLANILISHI HOLATI TAHLILI	49-56
---	-------

Ochilov Mels, Sayfiyeva Parizoda

IMPACT OF INDUSTRIAL POLICY ON THE INVESTMENT CLIMATE: INTERNATIONAL EXPERIENCE	57-60
--	-------

Otabekov Javdod

GO'SHT YETISHTIRISH TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH VA "AQLLI QISHLOQ XO'JALIGI" IMKONIYATLARIDAN SAMARALI FOYDALANISH YO'NALISHLARI	61-68
--	-------

Navruzov Dilshod Ismatullayevich

AKSIYADORLIK JAMIYATIDA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI TA'MINLASH	69-74
--	-------

Uralov Temur Boxodir o'g'li

ENERGETIKA KORXONALARI AUDITI NATIJALARINI Hujjatlashtirish VA AUDITORLIK HISOBOTINI TAYYORLASHNI TAKOMILLASHTIRISH	75-81
--	-------

Samandarov Og'abek

ENERGIYA XAVFINI EKONOMETRIK MODELLASHTIRISHDA ARDL MODELINING AHAMIYATI	82-86
---	-------

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yuldashev Rustam Daniyrovich

YANGILANAYOTGAN O'ZBEKISTONDA FALSAFIY TARBIYANING JAMIYAT

RIVOJLANISHIDAGI O'RNI 87-93

Adilov Zafar Yunusovich

ATROF-MUHIT TA'LIMI VA EKOLOGIK ONG: BARQAROR KELAJAK SARI YO'L 94-98

Berdikulova Surayyo Aslamovna

IJTIMOIIY ADOLAT VA QONUN USTUVORLIGI ME'YORLARINING SHAKLLANISHI 99-104

Taniqulov Jonibek Ashirkulovich

ZAMONAVIIY O'ZBEKISTON JAMIYATI SHAROITLARIDA TA'LIM MADANIYATI 105-113

Yarbaev Xasan Xazratqulovich

JAMIYAT BARQARORLIGINI TA'MINLASH:

MILLIIY VA GLOBAL XAVFSIZLIK KONTEKSTIDA TAHLIL 114-118

Maxsudjonov Kamronjon

MA'RIFIY TASHKILOTLAR TIZIMINING SHAXS MA'NAVIIY MADANIYATIGA

TA'SIRINING IJTIMOIIY-FALSAFIY AHAMIYATI 119-123

Qo'chqarov Oybek G'ulomovich

INDUSTRIYA 4.0 DAVRIDA TA'LIM VA KASB-HUNAR INTEGRATSIYASI:

IJTIMOIIY-FALSAFIY YONDASHUV 124-128

Otaqulov Elyor Madiyrovich

EKOLOGIK KONFLIKTNING FALSAFIY MOHIYATI 129-136

Mamatqulov Rashid Pazilbekovich

TUSHUNCHA USTIDA MANTIQUIY AMALLAR 137-141

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Niyazov Ravshan Turakulovich

SKOTT TUROVNING "AYBSIZLIK PREZUMPSIYASI" ROMANIDA DIALOGLAR

XUSUSIYATI VA PERSONAJLAR XARAKTERISTIKASI 142-148

Yunusova Xilola Ravshan qizi

KONSEPTUAL INTEGRALLASHUV: O'ZBEK TILIDAGI

"V+(I)B YURA TURMOQ" ANALITIK ASPEKTUAL QURILMA TAHLILI MISOLIDA 149-154

Absalamova Gulmira Sharifovna

LINGVOSEMANTIK YONDASHUVDA ADABIY-LUG'AVIIY TERMINLARNING

NAZARIY TAHLILI: KRIS BOLDIK LUG'ATI ASOSIDA 155-158

Dadajanova Aziza Karimullayevna

THE ROLE OF CULTURAL CONTEXT IN TRANSLATION:

A CROSS-CULTURAL PERSPECTIVE 159-170

Bahromjonova Shahnoza Xolmatovna

YAPON XALQ ERTAGIDA TURFA VARIANTLILIK HAMDA ERTAKDAGI

RAMZIIY MA'NOLAR: "MOMOTARO" (SHAFTOLIDAN TUG'ILGAN BOLA)

ERTAGI MISOLIDA 171-175

Babajanova Iqbol Salomaddinovna

SHAXS OTLARINING PRAGMATIK XUSUSIYATLARI 176-180

<i>To'xtayeva Sarvinoz</i> DUNYO VA O'ZBEK TILSHUNOSLIGIDA ETNONIMLARNING O'RGANILISHI	181-184
<i>Ayimbetova Damekhan Maksetbay qizi</i> TED XYUZ VA IBRAYIM YUSUPOV SHE'RIYATIDA POETIK ILHOM MANBALARI QIYOSI	185-189
<i>Ismatullayeva Nargiza, Qosimova Malika Xurshidovna</i> CHALLENGES AND INNOVATIONS IN SIMULTANEOUS INTERPRETER TRAINING IN CHINESE UNIVERSITIES: THE ROLE OF TECHNOLOGY IN MODERN PEDAGOGY	190-195

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>O'rinboyev Rustamjon</i> A SOCIO-LEGAL ANALYSIS OF THE EVERYDAY TRANSNATIONAL LIVES OF UZBEK MIGRANTS IN RUSSIA	196-206
<i>Uzakova Go'zal Sharipovna</i> YER NIZOLARINI SUDLARDA KO'RISH TARTIBI	207-212
<i>G'ofurova Dilafruz</i> AYOLLAR TOMONIDAN SODIR ETILADIGAN HAYOTGA QARSHI JINOYATLARNING KRIMINALISTIK TAVSIFI: NAZARIY VA AMALIY MUAMMOLAR	213-218
<i>Komilov Avazbek Bokijonovich</i> PROKUROR TAQDIMNOMASI BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR VA ULARNI BARTARAF ETISH MASALALARI	219-223
<i>Juraeva Asal</i> OBSTACLES IN ENFORCING ICA AWARDS IN UZBEKISTAN	224-228
<i>Ходжаева Шурин</i> ПРАВОВАЯ ПРИРОДА И ОБЪЁМ МЕЖДУНАРОДНОЙ ПРАВОСУБЪЕКТНОСТИ СПЕЦИАЛИЗИРОВАННЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ ООН В СФЕРЕ ОХРАНЫ ЗДОРОВЬЯ	229-239
<i>Imomniyozov Doniyorbek</i> SUN'IY INTELLEKT SOHASIDA ALGORITMIK JAVOBGARLIK: IJTIMOIY, HUQUQIY VA TASHKILIY YONDASHUVLAR	240-250
<i>Asadov Shahriddin Faxriddinovich</i> XIZMATLAR TUSHUNCHASINING HUQUQIY VA IQTISODIY TAHLILI: SIVILISTIK DOKTRINA NUQTAI NAZARIDAN	251-254
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> АНАЛИЗ ОСОБЕННОСТЕЙ РЕГУЛИРОВАНИЯ АНТИДЕМПИНГОВЫХ И КОМПЕНСАЦИОННЫХ ПОШЛИН В РАМКАХ ВТО И УЗБЕКИСТАНА	255-262
<i>Anarbayev Eldor</i> KONSESSIYALARNI XORIJIY DAVLATLARDA HUQUQIY TARTIBGA SOLISH	263-269
<i>Ibrohimov Azimjon</i> KORPORATIV IMKONIYATLAR DOKTRINASI: XORIJIY TAJRIBA VA MILLIY QONUNCHILIK	270-278

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

<i>Qurbonov G'ulomjon G'afurovich</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA O'QITISHNING METODLARI, SHAKLLARI VA VOSITALARI	279-285
--	---------

<i>Safarova Nigora Nasilloevna</i> TRANSFORMATIV TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING NAZARIY ASOSLARI VA ULARNING KOMPETENTLIK YONDASHUVI BILAN BOG'LIQLIGI	286-293
<i>Muxammadjonov Muslimbek</i> OLIY TA'LIMDA TALABA MARKAZLI YONDASHUVNI JORIY ETISH MEXANIZMLARI ...	294-302
<i>Khabibullaeva Dilshoda</i> FUNCTIONS OF CODE-SWITCHING IN ENGLISH LANGUAGE TEACHING CLASSROOMS IN UZBEKISTAN	303-309
<i>Berdiyeva Nilufar Berdiyeva qizi</i> INNOVATION YONDASHUV ASOSIDA TALABALARDA IJODIY KOMPETENSIYALARNI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI	310-314
<i>Hamidov Sherhali Shirinovich</i> BO'LAJAK INFORMATIKA O'QITUVCHILARINI TAYYORLASHDA ZAMONAVIY TA'LIM TALABLARI VA YO'NALISHLARI	315-320
<i>Sattoriy Shohruh</i> RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI NAZORAT QILISH MEXANIZMLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY ASOSLARI	321-325
<i>Tadjiyeva Nodira Yusupjanovna</i> TALABALARDA MUOMALA MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA KOMMUNIKATSIYA JARAYONINING AHAMIYATI	326-331
<i>Sharofutdinova Ra'noxon Shavkatovna</i> "NURLI MASKAN" TA'LIM MUASSASALARIDA O'QUVCHILARNI IJTIMOY HAYOTGA TAYYORLASH BO'YICHA KORREKSION-PEDAGOGIK ISHLARNING TASHKIL ETILISHINI O'RGANISH VA NATIJALAR TAHLILI	332-336
<i>Karimov Akramjon Zaynobidinovich</i> TO THE CONTENT OF PRACTICAL CLASSES ON THE MODULE "DECISION SUPPORT SYSTEMS" OF THE ACADEMIC DISCIPLINE "INFORMATION TECHNOLOGIES IN MANAGEMENT"	337-341

Received: 20 July 2025
Accepted: 5 August 2025
Published: 10 August 2025

Article / Original Paper

NATIONAL CRAFTSMANSHIP: TRANSFORMATION PROCESSES OF MASTER-APPLIES RELATIONSHIPS

Bazarbayeva Nilufar Anorbayevna

Jizzakh Academic Lyceum of the Ministry of Internal Affairs,
Department of Legal and Social Humanitarian Sciences
Teacher of History

Abstract. This article explores the historical roots of the master-apprentice relationship in Uzbek national handicrafts and how this system is undergoing transformations today. In traditional craftsmanship, this relationship played a significant role not only in transferring professional skills but also in instilling moral and spiritual values in the younger generation. The article analyzes the ties between master and apprentice based on mutual trust, respect, and responsibility. It also highlights the importance of preserving this tradition in modern society and its role in social and cultural life. The master-apprentice system is emphasized as a key factor in continuing the legacy of craftsmanship, educating the youth, and strengthening national values.

Keywords: master-apprentice, workshop, artel, skullcap, seller, deputy master, advance payment, apprentice's first independent work, custom, ceremony, elder, community elder, master craftsman.

MILLIY HUNARMANDCHILIK: USTA-SHOGIRD MUNOSABATLARNING TRANSFORMATSION JARAYONLARI

Bazarbayeva Nilufar Anorbayevna

Ichki ishlar vazirligi Jizzax akademik litseyi,
Huquqiy va ijtimoiy gumanitar fanlar kafedrası
tarix fani o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbek milliy hunarmandchiligida ustoz-shogird munosabatlarining tarixiy ildizlari va ularning bugungi kunda qanday o'zgarishlarga uchrayotgani haqida so'z yuritiladi. An'anaviy hunarmandchilikda bu tizim nafaqat kasbiy bilimlarni, balki axloqiy va ma'naviy qadriyatlarni ham yoshlarga yetkazishda muhim o'rin tutgan. Maqolada ustoz va shogird o'rtasidagi o'zaro ishonch, hurmat va mas'uliyatga asoslangan rishtalar, zamonaviy jamiyatda ushbu an'ananing saqlanib qolish ahamiyati, shuningdek, uning ijtimoiy va madaniy hayotdagi o'rni tahlil qilingan. Ustoz-shogird tizimi hunarmandchilik merosini davom ettirish, yosh avlodni tarbiyalash va milliy qadriyatlarni mustahkamlashda muhim omil ekanligi ta'kidlanadi.

Kalit so'zlar: usta-shogird, sex, artel, taqiya, furush, xalfa, bo'nak, pindiq, urf, marosim, bobo, oqsoqol, g'olib ustakor.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V5I82025N02>

KIRISH

O'zbek xalqining boy tarixiy va madaniy meroslaridan biri bu — milliy hunarmandchilik san'atidir. Asrlar davomida hunarmandchilik turli shakllarda rivojlanib, xalq hayoti, urf-odatları va ehtiyojlariga moslashib borgan. Bu sohada eng muhim jihatlardan biri bu - ustoz va shogird o'rtasidagi rishtadir.

Qadimdan an'anaviy hunarmandchilik tarixida birlashma, sex va artellar faoliyati mavjud bo'lib, ular diniy, iqtisodiy, huquqiy va kasbiy tomondan tartibga solinib turiladigan o'z

risolalariga ega bo'lishgan. Risolalar hunarmandchilikning turli sohalariga oid bo'lib, ular axloqiy, huquqiy va ijtimoiy normalar shariat qonunlariga asoslangan holda bayon etilgan. Shuningdek, risolalarda hunarmandchilikning texnologik jarayonlari, mahsulot turlari va sifati, mehnat qurollari va sohara oid an'ana, urf-odat va marosimlar keng yoritilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Har bir soha hunarmandlari o'zining muayyan ijtimoiy tashkilotlarga ega bo'lib, mahalliy aholi orasida kasaba deb yuritilgan. Markaziy Osiyoda hunarmandchilik uyushmalarining paydo bo'lishiga yirik hunarmand savdogarlar sabab bo'lib, X asrlarda paydo bo'lgan. Hunarmandchilik uyushmalari a'zolari tomonidan, yig'ilgan pul hisobiga qurilgan kasaba uyi — taqiya¹ deyilgan. Unda yashash xonasi, hujralar va choyxonalar mavjud bo'lgan.

Markaziy Osiyoning boshqa hududlari kabi tovarlar oldi-sotdisi bilan shug'ullanuvchi shaxslar nomiga "furush"² so'zi qo'shib aytilgan. Ular choyfurush, qandolatfurush, ro'yanfurush, kigizfurush, supurgifurush, tandirfurush, sovunfurush, maxsifurush va etikfurush bo'lib, ular o'z risolalariga ega bo'lishgan. Hunarmandchilik uyushmalari bobo, oqsoqol yoki g'olib ustakor, ustaxona egasi va uning farzandlari, qarindosh urug'lari, xalfa³ va shogirdlaridan iborat bo'lgan.

Korxona boshlig'i usta deb yuritilib, uning qo'l ostida bir necha xalfa va shogirdlar kasb-hunar o'rgangan. Odatda, shogirdlardan yordamchi ishchi kuchi sifatida korxonadan tashqari, uy xo'jaligida ham keng foydalanilgan. Malakali ustalar har kimni ham shogirdlikka olavermas yoki shogirdlikdan xalfalikka ko'tarmas edilar. Masalan, o'sha davrning taniqli xattot yoki naqqosh, zargar va zardo'zlari faqat boy xonadon farzandlarini shogirdlikka olishgan. Shu bois ham hunarmandlar shaharning yuqori tabaqasiga mansub madaniyatli kishilar hisoblangan. Sherobod bekligida yakka tartibda ishlovchi ustalar "ustoi xudbof" deb atalib, o'z do'koni, tayyorlagan mahsulotlarining egasi hisoblanib, hech kimga qaramsiz bo'lgan va ko'plab shogirdlarni usta darajasiga yetkazgan.[1] Tadqiqotchilarning xalfa atamasiga bergan izohiga qo'shilmagan holda, xalfa – bu shogird emas, balki boshqalardan farqli o'laroq yollanma ishchidir, degan to'xtamga kelgan. Uning fikricha, xalfa kelishilgan ish haqi evaziga yollanib ishlaydigan ishchidir.[2] Bundan ko'rinib turibdiki, xalfa - shogirdlik darajasidan yuqori ko'tarilgan hunarmand bo'lib, ustoz yoki boshqa ustalarga yollanib mehnat qilgan. Agar ularning mustaqil ish boshlashga yetarli mablag'i bo'lsa, do'kon ochib faoliyat ko'rsatgan va ba'zan xalfalar ustalardan qarz olib, qarzidor ham bo'lib qolishgan. [3]

Masalan, Buxoroda xalfalarga bo'nak (avans) va pindi (foiz)siz qarz berish udumi mavjud bo'lgan. Qarzidor xalfa boshqa ustaxonaga o'tishi taqiqlangan. Faqat boshqa ustaxona egasi uning qarzini to'lab o'z ustaxonasiga ishga o'tkazishi mumkin bo'lgan. Bo'nak ko'p sonli yollanma ishchi kuchi kerak bo'lgan uyushmalarda, asosan etikdo'zlar, to'qimachilik ustaxonalarida va qisman kulolchilikda ham mavjud bo'lgan. Bu an'ana misgar, zargar va zardo'zlarda uchramaganligi bois ularda xalfalar deyarli bo'lmagan.

¹ Taqiya — qo'llab-quvvatlash, tayanch, boshpana, dam olish joyi degan ma'nolarni anglatib, odatda ko'pgina yollanma ishchilarga ega bo'lgan uyushmalarda mavjud bo'lgan.

² Furush – sotuvchi; sotish, pullash ma'nolarini bildiradi.

³ Xalfa – chetdan kelgan yollanma ishchi. Xalfalar, asosan, shogirdlikdan yuqori darajaga ko'tarilgan usta hunarmandlar bo'lib, o'z ustaxonalariga ega bo'lmaganligi uchun uyushmada yollanib ishlaganlar (ular ko'pincha o'z ustalari qo'lida mehnat qilib, ish xaqi olishgan).

³ Xalfa – chetdan kelgan yollanma ishchi. Xalfalar, asosan, shogirdlikdan yuqori darajaga ko'tarilgan usta hunarmandlar bo'lib, o'z ustaxonalariga ega bo'lmaganligi uchun uyushmada yollanib ishlaganlar (ular ko'pincha o'z ustalari qo'lida mehnat qilib, ish xaqi olishgan). Dala yozuvlari. Surxondaryo viloyati. Sherobod tumani. 2009 yil.

MUHOKAMA

Ustoz-shogird an'anasi qadimdan buyon hunarni bir avloddan boshqasiga o'tkazishda asosiy rol o'ynagan. Ustoz – bu hunar sirlarini puxta egallagan, ko'p yillik tajribaga ega mohir usta bo'lsa, shogird – bu hunarga qiziqqan, uni o'rganishga intilayotgan yoshdir. Ustoz nafaqat hunarni, balki hayotiy saboqlarni, odob-axloq, sabr-toqat, halollik, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni ham o'rgatgan. Bu jarayon odatda uzoq vaqt davom etgan. Hunarmandchilik a'zolarining quyi vakili shogird bo'lib, ma'lum bir hunarni egallash uchun shu hunar sohasida faoliyat ko'rsatayotgan hunarmandga shogird tushgan shaxs. Shogirdlikka qabul qilish jarayoni kelishuv asosida amalga oshiriladi. Hech qanday haq to'lanmagan, lekin, oziq-ovqat va kiyim-kechaklar bilan ta'minlanib turilgan. Shogirdlar hunar o'rganish uchun yollanib 5-15 yil davomida uy – xo'jalikda yordamchi ishlarni bajarib yurishga majbur bo'lgan. Ular uchun ish vaqti belgilanmay, tong otgandan kun botguncha davom etgan.[4] Shogird hunar sirlarini faqatgina ustaning ruxsati bilan o'rganib borgan. Dastlab shogirdlar yengil ishlar bilan shug'ullanib, keyinchalik esa asta-sekin murakkab ishlarga jalb etiladi.

Zargarlar va zardo'z ustalar chetdan juda kam hollarda shogirdlikka olishgan. Bu hunar turlarida asosan kasb-hunarni meros qoldirish udumi mavjud bo'lib, deyarli barcha zargar va zardo'zlar ustazodalar bo'lgan. Shogirdlikka olish to'g'risidagi shartnomalar yozma shaklda hamda shogirdlik muddati qisqaroq (5 yil muddatgacha) tuzilganligi haqida ma'lumotlar (XVI asr) mavjud.[5] Jumladan, Farg'ona zargarligi (XIX–XX asr boshlarida)da ham chetdan olingan shogirdlar mavjud bo'lgan, hunar o'rganish muddati esa 10 yildan 15 yilgacha cho'zilgan. Biroq, bu yozma hujjatlar imzolanmagan[6].

Kulolchilik, charmgarlik, temirchilik, quruvchilik kasblari esa og'ir mehnatni talab qilganligi uchun shogirdlikka 16–17 yoshdan, zargarlik, zardo'zlik, kandakorlik, do'ppido'zlik hunarlarida 10–14 yoshdan qabul qilinib, hunar o'rganish ustaning xohishi va kasbning og'ir-yengilligiga qarab 4–7 yil, ba'zan 10–15 yilgacha cho'zilishi mumkin bo'lgan.[7]

Ba'zi ustalar o'z shogirdlari uchun talablar ham ishlab chiqishgan. Chunonchi, shogirdlardan pokizalik, ish vaqtida chalg'imaslik, egri va noma'qul ishlarga qo'l urmaslik, ustozning ruxsatisiz biron nojo'ya ish qilmaslik qat'iy talab qilingan. Negaki, har bir hunarni o'rganish uchun o'ta nozik did, sabr-qanoat kerak bo'lgan.[8]

XX asr boshlarida shogirdlarning ahvoli ancha yaxshilangan bo'lib, hunarmandchilik korxonalarida ishlayotgan 17 yoshgacha bo'lgan shogirdlar umumiy ovqatlanish vaqtidan tashqari 3 soat maktabda o'qib kelishga haqli bo'lgan.[9]

NATIJA

Shogird yillar davomida hunar o'rganib, ma'lum darajaga erishgach, ustoz unga fotiha bergan. O'rgangan hunariga qarab uning qo'lga ish quroli hamda bir marta biror buyumni ishlab chiqarishga yetadigan xom ashyo bilan ta'minlagan. Shahrisabz kulollari o'z shogirdlariga sovg'a tariqasida "posira" berishgan.[11]

Vohada shogirdlar fotiha olgandan keyin ustoz yonida yoki biror-bir ustaxonada kelishuv asosida yollanib ishlagan. Misgarlar ham shogirdlarini ma'lum darajada kasbga o'rgatgach, fotiha berib, ularga ustaxona ochishga ko'maklashgan yoki birga ishlashlari uchun ruxsat bergan.[12]

Ustaxonaga bag'ishlangan marosim fotiha berish deb atalib, bunda ustaning shogirdga beradigan duosi ko'zda tutilgan. Fotihani shogird o'z otasidan emas, balki hunar o'rgatgan ustozidan olgan. Fotiha olgan shogird o'z faoliyatini xalfalardek davom ettirgan, ustoz esa unga

o'zini tutib ketishi uchun kerakli yordam bergan. U birdaniga usta bo'lib ishlay olmagan. Bu qoida faqat chetdan kelgan shogirdlarga xos bo'lib, ustazoda esa fотиha olgach, hech qachon xalfa bo'lib ishlamagan. Ular usta bilan faqat hamkor sifatida ish olib borganlar.

Hozir zamonaviy hunarmandlar orasida ham usta-shogird an'analari davom etib, usta o'z shogirdiga mustaqil ishlashi mumkinligini e'lon qiladi. Shogird ham o'z ustoziga minnatdorchilik va hurmat sifatida chopon kiydirib, belbog' bog'laydi.[13]

Zardo'zlikda bu kasbni o'rganish uchun 10–12 yoshdagi, ayrim hollarda kattaroq yoshdagi bolalar ham jalb etilgan. Bolani usta oldiga olib borish ham o'ziga xos bo'lib, ota-ona va qarindosh-urug'lar “bo'y” degan bo'g'irsoq va holvaytar tayyorlab, ustaning huzuriga kelganlar hamda “eti sizniki, suyagi bizniki” qabilidagi va'da bilan ustaga topshirganlar. Usta bolaga hunar o'rgatish bilan birga, butun o'qish davomida uni oziq-ovqat bilan ham ta'minlab turgan. Ikkala kelishuvchi tomonlar o'rtasida yozma shartnomalar bo'lmagan. Kasb-hunar bepul o'rgatilgan. Vaqt o'tishi bilan bu an'ana ham zamonaviy hayot ta'sirida o'zgarib, transformatsion jarayonlarga duch keldi. Yangi texnologiyalar, zamonaviy ta'lim muassasalari, internet va raqamli vositalar tufayli hunarmandchilikni o'rganish usullari ham o'zgardi. Endilikda hunar faqat ustozning yonida emas, balki kasb-hunar kollejlari, institutlarda, onlayn kurslarda ham o'rgatilmoqda. Bu esa ustoz-shogird tizimiga yangicha qarashni talab etmoqda. Bundan tashqari, ilgari hunarmandchilik asosan ehtiyoj va san'at sifatida qaratilgan bo'lsa, hozirda u biznes, tadbirkorlik va tijorat sohalari bilan bog'liq holatda rivojlanmoqda. Ko'plab yoshlar hunarni faqat o'rganish emas, balki uni brend sifatida rivojlantirish, eksport qilish, dizaynga uyg'unlashtirish kabi yangi yondashuvlarni tanlamoqda. Shuningdek, ustozlar va shogirdlar o'rtasida avvalgi qat'iy tartib va uzoq yillik tayyorgarlik tizimi bugungi kunda qisqaroq, erkinroq shakllarga o'tmoqda. Ba'zan yoshlar tezroq o'rganishni istaydi, ustozlar esa tajribani asta-sekin yetkazish tarafdori bo'ladi. Bu ham o'zgarishlarning bir qismi sanaladi. Shunga qaramay, ustoz-shogird munosabatining mohiyati o'zgarmagan – u hanuzgacha hunarni jonli o'rgatish, madaniyatni saqlash va merosni davom ettirishning eng ishonchli yo'li bo'lib qolmoqda. Ustozning o'rni, hurmati va tajribasi hali ham muhim hisoblanadi. Har bir mohir hunarmand ortida unga yo'l ko'rsatgan ustoz turgani ayni haqiqatdir.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda milliy hunarmandchilikda ustoz-shogird munosabatlari asrlar davomida kasb o'rganishning muhim yo'li sifatida shakllanib kelgan. Bu tizim nafaqat hunarni o'rgatgan, balki axloqiy, ma'naviy qadriyatlarni ham yosh avlodga singdirgan. An'anaviy ustoz-shogird tizimi o'zbek xalqining madaniy merosi, ustalik maktabi va hunarmandlik rivojining asosiy tayanchi bo'lib xizmat qilgan. Zamonaviy davrda bu munosabatlar o'zgarishlarga uchramoqda — endilikda shogirdlar faqatgina bir ustozdan emas, turli o'quv kurslari, texnologiyalar va media orqali ham bilim olishmoqda. Ustozlar esa shogirdlar bilan shartnomaviy asosda ishlamoqda yoki ularga mustaqillik berishga intilmoqda. Shunga qaramay, bu an'ana bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan, balki yangi shakllarda davom etmoqda. Demak, ustoz-shogird munosabatlarining transformatsiyasi hunarmandchilikni yangi bosqichga olib chiqmoqda - u zamonaviy ehtiyojlarga moslashmoqda, lekin o'zining tarixiy ildizlarini va ma'naviy asoslarini saqlab qolmoqda. Bu esa milliy hunarmandchilikning barqarorligi va uzluksizligini ta'minlaydi.

Adabiyotlar/Literatura/References:

1. Турсунов С. Шеробод тарихидан лавҳалар. – Тошкент, 2014. – Б. 356.
2. Пешерева Е.М. Из истории цеховых организаций в Средней Азии. ... – С. 34-35.
3. ЎзР МДА, Р-48-жамғарма, 1-рўйхат, 233-йиғма жилд, 16-варақ.
4. Мукминова Р.Г. Очерки по истории ремесла в Самарканде и Бухаре в XIV веке. ... – С. 154-157.
5. Мукминова Р.Г. Социальная дифференциация населения городов Узбекистана конец XV-XVI в. – Ташкент: Фан, 1985. – С. 81.
6. Сухарева О.А. Позднефеодальный город Бухара конца XIX – начала XX века. ... – Б. 161.
7. Қиличев Р. Бухоро шахрида ҳунармандчилик. ... – Б. 34.
8. ЎзР МДА, И-1-жамғарма, 12-рўйхат, 1775-иш.
9. ЎзР МДА, И-1-жамғарма, 12-рўйхат, 1775-иш.
10. Дала ёзувлари. Шаҳрисабз шаҳри, Оқсарой маҳалласи. 2016 йил.
11. Пешерева Е.М. О ремесленных организациях Средней Азии в конце XIX – начале XX вв. ... – С. 311-317.
12. Пешерева Е.М. О ремесленных организациях Средней Азии в конце XIX – начале XX вв. ... – С. 321
13. Алтуянц С. И живет в них искра божья или как ремесло красит человека // Правда Востока. 2006, 26 апрель.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 8 (5) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).